

YENİ DÜNYA'NIN İLK YERLİ VE KADIN ÇEVİRMENİ: LA MALINCHE

*Nesligül Keskin**

1. MALINCHE'NİN ZAMAN VE MEKAN YOLCULUĞU

Yeni Dünya'nın ilk yerli ve kadın çevirmeni La Malinche, ayrıca Meksika'nın kolonyal tarihi ile başlayıp günümüze kadar uzanan yolculuğuna toplumsal, politik ve sosyal tüm değişim ve evrilmelerinde kimi zaman 'iyi' kimi zaman 'kötü' bir nitelendirme ile eşlik etmiş hem gerçek hem de mitik bir karakterdir.

Malinche karakteri ve mitini anlayıp değerlendirebilmek için önce Meksika'nın fethi ile başlayan bir mekan, zaman ve anlam yolculuğuna çıkmak yararlı olacaktır. Yolculuk bittiğinde ise Malinche'yi istersek kendi gözümüzden ve bugünün şartları altında farklı açılardan tekrar değerlendirmemiz mümkündür.

Kahramanımız, 1501-1504 yılları arasında Oluta'da doğar ve Malinalli/ Malina adını alır. Ailesi ve kökenine dair kesin olmamakla birlikte iki güçlü olasılık vardır. İlk olasılığa göre, annesi bir soylunun cariyesidir, ama kabile bir çatışmada yenilince, küçük Malinalli/ Malina diğer kabileye barış hediyesi olarak sunulmuştur. Bir başka olasılığa göre de soylu bir ailenin mensubu olarak doğar ama babası ölünce annesi yeniden evlenir. Üvey babası da onu köle olarak verir. Her iki halde de, Malinalli/ Malina küçük yaşlarında, Xicalango'da esir pazarında bir Maya soylusu tarafından satın alınır ve Potonchán'a getirilir. Burada, anadili Nahuatl yanında, Maya dilini de öğrenir. Bu süreç içinde, konuşulanlardan, deniz ötesinden yarı insan

* Öğr. Gör., ORCID NO: 0000-0001-7108-8837 nesligul.keskin@marmara.edu.tr

yarı tanrı, ya da Şeytan diye bahsedilen yabancıların topraklarına geldiğini duyar.

Bu dönemde, Mexicas adı verilen halk bölgeye hakim güç konumundadır ve başkenti de Tenochtitlán adlı şehirdir. Bölgede yaşayan diğer halkların bir kısmı Üçlü Birlik'e (Triple Alianza) vergi ödeyerek ve kurban vererek (örn: Totonaca'lar), diğer bir kısmı ise vergi ödemedi (örn: Tlaxcalteca'lar) yaşıyordu ¹.

Küba adasında konuşlanmış İspanyollar, Meksika'yı fethetmek için daha önce iki girişimde bulunsa da başarılı olamamıştı. 1519'te İspanyollar bu kez de Hernán Cortés liderliğinde Meksika'yı fethetmek için bir sefer başlatırlar. Fetihçilerin hedefi kuzeydoğudaki Aztek İmparatorluğu'nun başkenti Tenochtitlán'a ulaşmak ve imparator Moctezuma'yı mağlup ederek bölgeye egemen olmaktır. Üçüncü seferin lideri Hernán Cortés bu amaçla, ilk olarak Tabasco kıyılarına (Grivalja Nehri) çıkar. Bu bölgede yaşayan Maya'lar, daha önce gelen İspanyollarla savaşmış ve galip gelmiş olsalar da İspanyolların ateşli silahlar, miğfer, kalkan gibi korumaları sebebiyle ağır kayıplar verdikleri için savaşmak istemezler. Bu sebeple, İspanyolları bir an önce topraklarından çıkarıp kuzeye yönelmeye ikna etmek için elçiler gönderip hediye olarak esir ve kadın sunarlar. Malinalli/ Malina da Hernán Cortés ve adamlarına hediye edilen bu kadınlardan biri olarak İspanyollara sunulmuş ve yolu Hernán Cortés ile kesişmiştir ².

Malinalli/ Malina vaftiz edilince kendisine María adı verilir ve bir cariyeye olarak yeni ortamında yaşama başlar. Ne var ki, bu konumu Cortés'in Tenochtitlán yönündeki seyahati süresinde devrimsel şekilde değişimlere gebedir. Malinalli/ Malina önce Aztek İmparatoru Moctezuma'nın gönderdiği Tenochca'lı elçiler ve Cortés arasında San Juan de Ulúa'da, daha sonra da Totonaca halkının elçileri ve Cortés arasında Veracruz'da iletişimi sağlar. Elbette, Cortés'in Malinalli/ Malina sahneye çıkana dek bir çevirmeni vardı. Daha önceki başarısız seferlerden kaza sonucu Meksika'da kalan Jerónimo de Aguilar Maya dili biliyor ve gerekli iletişimi sağlıyordu. Ancak, Tenochca halkının ve Totonaca halkının elçileri Nahuátl dilini konuşuyorlardı. Bu durumda, hem Maya hem de Nahuátl dilini bilen Malinalli/ Malina, yürütülen çoklu çevirinin kilit noktası haline gelecektir. Böylece, iletişim köprüsü Tenochca ve Totonaca elçileri ile Malinalli/ Malina arasında Nahuátl dilinde; Malinalli/ Malina ile Aguilar arasında

1 Díaz del Castillo, Bernal. 1904. Historia verdadera de la conquista de la Nueva España. Volumen I. México D.F.: Oficina Tipográfica de la Secretaría de Fomento, s 103-105.

2 A.e. s 120-121

Maya dilinde; Aguilar ile Cortés arasında İspanyol dilinde olmak üzere kurulur.

Malinalli/ Malina'nın hem Nahuatl hem de Maya dilini konuşabilmesi sayesinde Tenochca ve Totonaca elçileri ile iletişilemek, Cortés'e Tenochtitlán'ı ele geçirmek üzere stratejik bir görüş kazandırdığı için, ayrıca, çok önemlidir. Cortés bu görüşme sayesinde, Aztek İmparatorluğu'na düşman olan diğer halkları ordusuna katarak güç kazanabileceğini anlar. Malinche, bu görüşmelerin yürütüldüğü eril baskın ortamlarda vazgeçilmez bir eleman olmuş ve saygınlık kazanmıştır. Görevi sadece kelime ve cümle seviyesinde bir çeviri yapmanın ötesinde iki farklı kültürü buluşturmak ve neyin nasıl ifade edileceğine karar vermek olmuştur. Bu görüşmeler sonucunda hem Totonaca hem de Tlaxcala halkları, Cortés'in güçlerine katılmaya ikna olur. Bu ittifaklarda Doña Marína'nın katkısı büyüktür³.

Doña Marína'ya efsanevi gücünü kazandıran olay Tenochtitlán'a giden yolun son durağındaki Cholula'da gerçekleşir. Cholula halkı da Üçlü Birlik (Triple Alianza) üyesi olduğu için Cortés'e geçit vermeyecektir; bunun için atları ile savaşan İspanyolları kazdıkları hendeklere düşürmek üzere bir tuzak hazırlamışlardır. Ancak, Doña Marína bu tuzağı yerlilerden duyar ve Cortés tuzağı atlatır. Böylece, Cortés büyük bir zafer kazanarak Tenochtitlán yolundaki son engeli aşmış olur. Bu zafer, Tenochtitlán'daki imparator Moctezuma'nın olası direncini kırarak, doğaüstü güçlere sahip olduğunu düşündüğü Cortés'i Tenochtitlán'daki sarayında misafir etmesine yol açacaktır. Douglas Robinson *Translation and Empire* adlı kitabında 'Cholula tuzağının keşfedilmesi üzerine (Moctezuma) İspanyol fatihin insan değil Tanrı Quetzalcoatl olduğuna iyice ikna olur' der⁴. Elbette, Cortés misafir olduğu süreyi, çevreyi tanımak ve fethetme stratejisi geliştirmek üzere kullanır. Kısa süre sonra da İspanya'dan gelen destek güçlerle Tenochtitlán'ı fethetmeyi başarır.

Tenochtitlán'ın İspanyol yönetimine geçtiği süreçte de Doña Marina yine bir köprü görevi görecektir. Ayrıca Doña Marina bu dönemde Cortés ile ilişkisinden bir bebek dünyaya getirir. Martin adını verdikleri bu bebek İspanya ve Güney Amerika'nın ilk melez (mestizo) bebeğidir. Bir başka deyişle, Doña Marina yeni Meksika ulusunun annesidir.

Bebeğinin doğumundan iki yıl sonra Malinche güneyde çıkan ayaklanmaları bastırmak isteyen Cortés'e yine eşlik edecektir. Bu yolculuk

3 Hernández González, C. (2002). Doña Marina (La Malinche). La formación de la identidad mexicana. Madrid: Ediciones Encuentro. s 219.

4 Robinson, Douglas. 1996. Translation and Empire. Manchester: St. Jerome. s 11

sırasında, yaptığı hizmetlerin bir karşılığı olarak doğduğu yer Oluta'nın toprak sahibi konumuna getirilir, bir İspanyol ile resmi olarak evlenir ve tüm resmi haklara sahip bir kadın konumuna erişir. Bu süreçte, eşi Juan Jaramillo'dan ikinci çocuğunu dünyaya getirir. Hernán Cortés'in oğlu Martín'i alıp İspanya'ya götürmesinin ardından La Malinche'nin mutsuzluğu sebebiyle hayattan koptuğu ve 1927-28 yılları arasında öldüğü düşünülmektedir⁵.

2. MALINCHE'NİN ANLAM YOLCULUĞU: LA MALINCHE MİTİ

Anahatları ile özetlediğimiz bu hayat hikayesi, hem feminist incelemelerde, hem bugünkü Meksika'nın kolonyal ve bağımsızlaşma süreci incelemelerinde, hem de İspanya'nın kolonyal yayılma ve geri çekilme süreci incelemelerinde çok önemli birisi referans noktası teşkil etmektedir.

Feminist incelemelerde Malinche, bir kadının toplumda yükseliş hikayesinin adıdır. Her basamakta yeni bir ad ile yeni bir kimlik edinmiştir. Malinalli/ Malina adıyla hayata başlayan küçük bir kız, İspanyollar tarafından vaftiz edilince Marina olarak adlandırılır. Cariyelik statüsü, bir süre sonra yerini çevirmenlik statüsüne bıraktığında ise kimliği de yenilenir: İspanyollar tarafından Doña Marina (Marina Hanım), yerliler tarafından da Malitzin olarak adlandırılır. Yerliler için 'tizin' eki saygı ifadesidir. Zamanla, İspanyollar, yerlilerin ifadesini benimseyecek, ne var ki, sesletimi 'che' olarak yapabildikleri için, kahramanımız Malinche adını alacaktır. Bu tarihi karakterin zaman içinde bir mite dönüşümü sonucunda, İspanyolca'daki belirtili feminen artikel eklenmesi ile bugünkü haliyle La Malinche adı şekillenmiş olur⁶. Malinche sunduğu hizmetler karşılığında, İspanyolların verdiği vatandaşlık hakkını ve doğduğu köy Oluta'nın toprak sahipliğini kazanır. Ayrıca, İspanyol bir erkekle resmi olarak evlenme statüsüne de erişmiştir. Bunlar, o günler ve şartlar dikkate alındığında önemli bir ayrıcalıklar olarak karşımıza çıkarlar. Dirençli kimliği ve gerçekleştirdiği gelişim sayesinde, hem genel düzeyde toplumsal cinsiyet çalışmalarının hem de Meksikalı olması sebebiyle Meksika kökenli Amerikalı kadınların sesi olan Chicana Feminism Hareketi'nin idollerinden olmuştur.

Ne var ki, kimi zaman Cortés'le olan ilişkisi sebebiyle de acımasız ve yersiz bir şekilde eleştirilmiştir. Halbuki, Malinche'nin içinde yaşadığı

5 La Historia de Un Enigma. Canal catorce . https://www.youtube.com/watch?v=dLj-Gn_TPM&t=4658s.

6 Kartunnen, Frances. 1994. Between Worlds. Interpreters, Guides and Survivors. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press. s 5-6.

dönem dikkate alınır, kadınların savaş ve barış durumlarında bir hediye olarak alınıp verildiği gerçeği apaçık görülecektir. Dolayısı ile, 'namussuz bir kadın' kişileştirmesi son derece haksız bir eleştiridir. Dikkate değer olan, Malinche'nin bu kadar eril egemen ve bıçak sırtı koşullarda bir statü kazanmış olması ve o acımasız şartlarda sağ kalmayı başararak bu statüyü devam ettirebilmiş olmasıdır. Meza Otilia Malinalli Tenepal, *La Gran Calumniada* adlı eserinde Malinche'nin hem İspanyollar hem de yerliler tarafından çok sıkı gözetim altında tutulduğu ve 'çok zalimce cezalandırılabilceği' tehlikesi ile burun buruna yaşadığı gerçeğine dikkati çekmiştir⁷. Buna bağlı olarak, Malinche'ye yöneltilen 'hain' suçlaması da temelsiz görünmektedir⁸. Anavatanını, dışarıdan gelenlere işgal etmeleri için yardım etmekle suçlanan Malinche'nin içinde yaşadığı tehlikeli şartlar dikkate alınır, pek de seçeneği olmadığı söylenebilir. Kaldı ki, yaşamını sürdürdüğü coğrafyada ve zaman diliminde 'ülke' ve 'anavatan' kavramlarının henüz oluşmadığına da dikkati çekmek gerekir⁹.

Malinche, İspanya'nın Meksika'yı ele geçirebilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Bernal Díaz de Castilla *Historia Verdadera de la Nueva España* (1632) adlı eserinde, Malinche'yi 'dilimiz' ve 'iki kültür arasındaki köprü' olarak tanımlar¹⁰. Gustavo Pittaluga Malinche için 'Sadece Hernán Cortés'in kadını değildi; onun dili, danışmanı, koruyucusu, İspanyol lider ve yerli toprak sahipleri arasındaki bilge arabulucu ve Azteklere yakın elçi idi; böylelikle onu Cholula felaketinden kurtarabildi. Meksika'nın keşfi onun varlığı olmadan anlatılamaz' der¹¹. Ne yazık ki, Hernán Cortés *Cartas de relación de la conquista de Méjico* adlı Meksika'nın fethinin günlükleri niteliğindeki notlarında, Malinche'nin bu önemini yansıtmaktan çok uzaktır. Belli ki, başarıyı sadece kendisine mal etmek istemiştir¹². Halbuki, Malinche olmasa, Hernán Cortés'in Meksika'dan başlattığı işgal seferi, önceki iki girişim gibi başarısızlıkla sonuçlanabilirdi.

Yerlilerin tarihsel olayları kayıt altına aldığı çizimlerin toplandığı *Lienzo de Tlaxcala*'da (Tlaxcala Tuvalı) Malinche'yi sahip olduğu öneme yaraşır

7 Meza, Otilia. 1985. Malinalli Tenepal, la gran calumniada. Mexico DF: Edamex. s 227.

8 Bartra, R. 1987. La jaula de la melancolía. Identidad y metamorfosis del mexicano . México: Grijalbo. s. 179

9 Holmes, Bonnie. 2005. La Visión de La Malinche: Lo Histórico, Lo Mítico y Una Nueva Interpretación. <http://www.gacetahispanica.com>. Gaceta Hispánica de Madrid ISSN 1886-1741.

10 Díaz del Castillo, Bernal. 1904. Historia verdadera de la conquista de la Nueva España. Volumen I. México D.F.: Oficina Tipográfica de la Secretaría de Fomento, s 103.

11 Pittaluga, Gustavo. 1946. Grandeza y servidumbre de la mujer. Buenos Aires: Editorial Sudamericana. s 616.

12 Cypess, Sandra M. 1991. La Malinche in Mexican Literature. From History to Myth. Austin: University of Texas. s. 26

bir konumlandırma ile görmek mümkündür. Bu çizimler, erkek figürlerin baskın olduğu ortamlarda Malinche'yi saygı gören ve sözü geçen bir kadın figür olarak gösterir.

Ancak, 19 yy'da Meksika'nın bağımsızlığını kazanması ile Malinche figürünün kasıtlı olarak Meksika ulusu için olumsuz bir imaj ve mit olarak resmedilip sunulması süreci başlar. Buradaki amaç 'yerli bir kadın' figürünü yönetici sınıf çerçevesinden silebilmektir. Yerli bir figür ve yerli değerler yerine, kreol (criollo: İspanyol anne-babanın Güney Amerika'da dünyaya gelen çocuğu) ve ithal değerleri önde tutan bir figürün yerleştirilmesi amacıyla Malinche mitinin karalanması stratejisi benimsenmiştir¹³.

Nobel ödüllü yazar Octavio Paz da, Meksika'nın ulusal kimlik problemini açıklarken La Malinche mitini kullanır. Paz, La Malinche, Hernán Cortes ve oğulları Martin'in hikayesini zorla sahip olma, ihanet, terk ve toplumun bilincine kazınmış sahipsizlik kavramları ile bağdaştırarak yorumlar. Paz, Meksika'nın popüler bir ifadesinde yer alan 'chingada' (dişi) ve 'chingon' (eril) kelimelerinden yola çıkar ve kapalı olan dişi nesne/kişinin zor kullanan eril bir nesne/kişi tarafından açılması, ele geçirilmesi yorumu üzerinden, 'chingada' La Malinche'dir. der. Bu ele geçirilme hikayesinin sonucu olarak, dünyaya gelen Martin, Meksika toprağında doğmuş ama babası tarafından İspanya'ya götürülmüştür. Yani, bu ilk melez Meksika'lının aidiyeti ve kimliği bölünmüştür; adeta sahipsiz ve kimliksizdir. Bu hali ile de, dışarıdan müdahalelere son derece 'açık' hale gelmiştir. Paz, bu durumu yaşadığı dönemde güç kazanan 'Malinchismo' ve 'Malinchista' ifadeleri ile anlatılan 'Meksika'lı olmayan her şeyi Meksika'lı olandan üstün tutmak' eğilimine de kaynak olarak gösterir¹⁴.

Hangi perspektiften bakılırsa bakılsın, La Malinche değişime ve gelişmeye açık, dirençli ve kendini var eden güçlü bir karakter ortaya koymuştur. Bu yanı ile, kendi benliğinde yerli bedenine İspanyol mantalitesini adapte etmeyi başarmış ve melez bir kimliği ortaya çıkarmıştır. Manik yorum ve yaklaşımlara inat, bir kaleidoskop misali, bakılan her yeni açı ile yepyeni görünümeler sunmaktan geri kalmayan bir kimliği vardır. Bu sebeple, Luis Barjau'nun da ifade ettiği gibi 'La Malinche, geçmişten çok, aslında geleceğin figürüdür.'¹⁵

13 Dolle, Verena. (2014) A Manera de Introducción La Representación de la Conquista en el teatro latinoamericano de los siglos XX. XXI: constantes transnacionales y variantes nacionales Georg Olms Verlag (Ed.), (s. ix-xiv). Germany: AG Hildesheim.

14 Paz, Octavio. (1990) Yalnızlık Dolambacı (Çev. Bozkurt Güvenç). İstanbul: Cem Yayınevi. s. 66-93.

15 Cano Sanchez, Beatriz L. (2011) Dimensión Antropológica, Año 18, Vol. 52, Mayo/Agosto. s 189-193.

KAYNAKÇA

- Bartra, R. (1987). *La jaula de la melancolía. Identidad y metamorfosis del mexicano*. México: Grijalbo.
- Cypess, S. M. (1991). *La Malinche in Mexican Literature. From History to Myth*. Austin: University of Texas.
- Díaz del Castillo, B. (1904). *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Volumen I. México D.F.: Oficina Tipográfica de la Secretaria de Fomento.
- Dolle, Verena. (2014). *A Manera de Introducción La Representación de la Conquista en el teatro latinoamericano de los siglos XX. XXI: constantes transnacionales y variantes nacionales*. Georg Olms Verlag (Ed.). Germany: AG Hildesheim.
- Hernández González, C. (2002). *Doña Marina (La Malinche). La formación de la identidad mexicana*. Madrid: Ediciones Encuentro.
- Holmes, B. (2005). *La Visión de La Malinche: Lo Histórico, Lo Mítico y Una Nueva Interpretación*. <http://www.gacetahispanica.com>. Gaceta Hispánica de Madrid ISSN 1886-1741.
- Kartunnen, F. (1994). *Between Worlds. Interpreters, Guides and Survivors*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Meza, O. 1985. *Malinalli Tenepal, la gran calumniada*. Mexico DF: Edamex.
- Paz, Octavio. (1990) *Yalnızlık Dolambacı*. (Çev. Bozkurt Güvenç). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Pittaluga, G. (1946). *Grandeza y servidumbre de la mujer*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana.
- Robinson, D. (1996). *Translation and Empire*. Manchester: St. Jerome.